

*До разової спеціалізованої вченої
ради ID 16686 у Національному
науковому центрі «Інститут
судових експертиз
ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса»
Міністерства юстиції України*

ВІДГУК

**офіційного опонента, кандидата юридичних наук,
старшого наукового співробітника науково-дослідної лабораторії
превентивної діяльності та соціологічних досліджень
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Бідняк Ганни Сергіївни
на дисертацію Сліпець Олени Олексіївни
«ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ, МЕТОДИЧНІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ
ЗАСАДИ СУДОВО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ
НЕПОВНОЛІТНІХ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 081 «Право»**

**Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача
в цілому.**

Актуальність теми дисертації.

За результатами представлених Оленою Олексіївною Сліпець матеріалів дисертаційного дослідження можна впевнено стверджувати, що авторкою проведений ґрунтовний аналіз обраної тематики, здійснено теоретичне узагальнення та нове вирішення наукового завдання, що полягає у розробці теоретико-правових, методичних та організаційних засад судово-психологічної експертизи неповнолітніх у кримінальному процесі.

Питання, що охоплені предметом дослідження, мають непересічне значення як для розвитку теорії судової експертології, так і для практики проведення судово-психологічних експертиз.

Розслідування кримінальних правопорушень, вчинених відносно дітей, належить до найбільш складних та соціально чутливих напрямів кримінального провадження, тому привертає до себе увагу вчених. Зазначені

правопорушення характеризуються високим рівнем латентності, психологічною вразливістю потерпілих, складністю виявлення, фіксації та збереження доказової інформації з одного боку та необхідністю забезпечення максимального захисту прав і законних інтересів дитини, мінімізацією негативного впливу на психіку потерпілого з іншого.

Ефективність досудового розслідування у цій категорії кримінальних проваджень значною мірою залежить від правильного та своєчасного використання спеціальних знань, зокрема, залучення експертів-психологів для проведення судово-психологічної експертизи.

Актуальність роботи підкреслюється й тим, що дисертаційне дослідження відповідає ключовим напрямам державної політики у галузі забезпечення та захисту прав дитини відповідно до Національної стратегії у сфері прав людини, затвердженої Указом Президента України від 24 березня 2021 року № 119/2021, Національної стратегії захисту прав дитини у сфері юстиції на період до 2028 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025–2028 роках. Робота узгоджується із темами науково-дослідних робіт: «Судово-психологічне дослідження розвитку неповнолітніх в ході розгляду справ в цивільному судочинстві» (2010–2012 рр., 0110U001411), «Розробка методика судово-психологічної експертизи у справах про злочини, пов'язані зі злісним невиконанням обов'язків по догляду за дитиною» (2013–2014 рр., 0113U000560), «Методика судово-психологічної експертизи у кримінальних провадженнях щодо злочинів проти статевої недоторканості» (2015–2017 рр., 0115U000586), «Розробка методики судово-психологічної експертизи неповнолітніх підозрюваних (обвинувачених)» (2020–2023 рр., 0120U101982); «Розробка методичних рекомендацій «Психологічний аналіз вихідних даних під час проведення судово-психологічної експертизи» (2022–2024 рр., 0120U101982).

Тему дисертації затверджено на засіданні Вченої ради Національного наукового центру «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України 14 грудня 2022 р. (протокол

№ 9), а також схвалено Національною академією правових наук України у 2022 році (№ 1151).

Об'єкт та предмет дослідження сформульовані вдало і відповідають вимогам МОН України. *Об'єктом* дослідження є суспільні відносини, які виникають під час підготовки, призначення та проведення судової психологічної експертизи неповнолітніх у кримінальних провадженнях.

Предметом дослідження є теоретико-правові, методичні й організаційні засади проведення судової психологічної експертизи неповнолітніх у кримінальному провадженні.

Оформлення дисертації. За результатами вивчення дисертації та наукових публікацій Сліпець Олени Олексіївни, зарахованих за темою дисертації, можна стверджувати, що наукова праця оформлена згідно з нормативними вимогами, передбаченими для такого виду робіт, написана державною мовою з дотриманням наукового стилю. Положення, висновки та пропозиції, що містяться у науковій праці, в цілому характеризуються аргументованістю і послідовністю. У роботі не виявлено ознак академічного плагіату, фабрикації чи фальсифікацій. Висновки до розділів та загальні висновки відповідають сутності розглянутих питань і відзначаються чіткістю викладених думок.

Повнота викладу в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Результати наукового дослідження апробовано на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях та опубліковано в 16 наукових публікаціях, сім з яких – статті у журналах, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук (з них 1 у міжнародному виданні, що входить до наукометричної бази Scopus; 1 стаття у міжнародному іноземному виданні), вісім тез наукових доповідей, опублікованих за результатами участі в міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях. Саме тому, можемо констатувати, що Катерина Олександрівна неформально підійшла до виконання основних

вимог, а основні положення дисертації в достатній мірі розкриті в представлених публікаціях.

Дисертація становить самостійне дослідження, усі сформульовані в дисертації положення та висновки ґрунтуються на власних дослідженнях й обґрунтовані результатами судово-психологічних експертиз. Ідеї та напрацювання співавторів у наукових працях, що опубліковані в співавторстві, у дисертації не використовувалися. Для аргументації окремих положень було використано праці інших науковців, на які зроблено відповідні посилання.

Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень.

Наукова новизна отриманих результатів дисертації за характером і змістом вивчених питань полягає у тому, що вона є одним із перших в Україні комплексним науковим дослідженням, у якому розроблено теоретичні, методологічні й організаційні основи судової психологічної експертизи неповнолітніх. За результатами здійсненого наукового пошуку авторкою сформульовано низку концептуальних наукових положень й обґрунтованих висновків і рекомендацій, зокрема, виокремлено систему кінцевих завдань судової психологічної експертизи неповнолітніх у кримінальному судочинстві відповідно до юридичного значення експертного дослідження: встановлення індивідуально-психологічних особливостей дитини та їх впливу на поведінку дитини в юридично значимий період часу; відповідності рівня психічного розвитку дитини нормативним критеріям вікового періоду; чинників відхилення в психічному розвитку дитини, їх зв'язку із хронічною чи/і гострою психотравмувальною ситуацією; психотравмувального впливу дій/подій на потерпілу дитину; здатності неповнолітнього підозрюваного повною мірою розуміти фактичне значення, суспільну небезпеку, наслідки своїх дій та повною мірою довільно керувати ними; здатності дитини повною мірою розуміти характер, значення вчинюваних із нею дій та чинити цим діям опір; психологічних особливостей

комунікативних умов для відтворення неповнолітнім подій у ході процесуальної дії, психологічних особливостей комунікативної діяльності дитини у ході процесуальної дії, наявність/відсутність у поведінці неповнолітнього під час процесуальної дії психологічних особливостей, властивих для самостійного чи несамостійного відтворення подій, а також наявність реалізованого деструктивного впливу на зміст розповіді дитини з боку учасників процесуальної дії/

Науковий інтерес представляє сформоване авторкою визначення спеціальних знань у сфері судової психологічної експертизи неповнолітніх у кримінальному провадженні, якими є знання й навички в галузях психології (насамперед психології розвитку, загальної, дитячої психології, психодіагностики), теоретичних і процесуальних засад судової експертизи, здобутих у ході професійної та спеціальної освіти, які застосовуються на стадії досудового розслідування та під час судового розгляду кримінальних проваджень щодо дітей у випадках та порядку, визначених кримінально-процесуальним законодавством.

Важливими є обґрунтування системи принципів експертного судового психологічного дослідження дітей, у якій основоположні принципи дослідження в психології (детермінізму, відображення, єдності психіки й діяльності, розвитку, системності, які організовані категорією особистості) конкретизуються в підходах до судового експертного дослідження дитини (вікового підходу, рівневого аналізу, взаємодії особистісних та ситуаційних (перемінних) факторів, контекстуальності).

Вартий уваги розроблений авторкою алгоритм дій експерта у ході судового психологічного дослідження неповнолітнього в кримінальному провадженні.

Слушними та значущими для проведення судово-психологічної експертизи неповнолітніх у кримінальному процесі є й інші положення та висновки представленого дисертаційного дослідження.

Наукова обґрунтованість результатів проведених здобувачем досліджень.

Структура дисертації є логічно побудованою та ґрунтується на комплексному підході щодо дослідження теоретико-правових, методичних та організаційних засад судово-психологічної експертизи неповнолітніх у кримінальному процесі.

Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, що містять 12 підрозділів, висновків, списків використаних джерел за кожним розділом (всього 494 найменування) та додатків (на 47 сторінках). Загальний обсяг дисертації складає 408 сторінок (17 ум. друк. арк.), з яких основний текст дисертації займає 279 сторінки (11,63 ум. друк. арк.).

У **вступі** обґрунтовується актуальність теми дослідження, визначено її зв'язок з науковими програмами, планами, темами, мету і завдання, об'єкт і предмет, методи дослідження, наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, окреслено емпіричну базу дослідження, зазначено відомості про апробацію результатів дослідження та практичне значення його результатів, особистий внесок здобувачки, публікації автора та структуру дисертації (стор. 19-33).

У **першому розділі дисертації «Правові й теоретичні засади судової психологічної експертизи неповнолітніх у кримінальному провадженні»** авторкою розглянуто сучасний стан імплементації міжнародних стандартів дружнього до дитини правосуддя в національну систему правових норм, що регулюють проведення судової експертизи; показано вплив цього процесу на актуалізацію традиційних та формування нових завдань експертних досліджень, регламентацію й удосконалення процедур експертного дослідження дітей. Запропоновано понятійний апарат судової психологічної експертизи неповнолітніх у кримінальному судочинстві відповідно до нормативного й доктринального тлумачення об'єкта й предмета судової експертизи, психології (зокрема, психології розвитку як її галузі).

Обґрунтовано методичну й практичну доцільність диференціації кінцевих та проміжних завдань судової психологічної експертизи неповнолітніх, перші з яких відображають потенційне юридичне значення експертного дослідження, а другі – проміжні цілі на шляху до вирішення кінцевого завдання. Запропоновано види кінцевих завдань судової психологічної експертизи дітей залежно від потенційного юридичного значення експертизи, зокрема: встановлення вікових й індивідуально-психологічних особливостей дитини, особливостей умов її розвитку; психологічних особливостей розповіді дитини, специфіки її здатності до правильного (за основними ознаками) сприйняття й відтворення значимих подій; підстав для констатації особливої вразливості дитини-жертви насильства; психотравмувального впливу правопорушення на неповнолітнього потерпілого; потенційного впливу повторних опитувань на психічне благополуччя дитини. Розроблено групування судових психологічних експертиз дітей із застосуванням диференційного підходу на підставі потенційного юридичного значення, кінцевих завдань і предмету дослідження; запропоновано підвиди судових психологічних експертиз дітей залежно від юридичного значення кінцевих завдань й предмету дослідження; запропоновано зміни до п. 6.9 розділу VI Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки й призначення судових експертиз та експертних досліджень, затверджених наказом Міністерства юстиції України від 08.10.1998 р. № 53/5. Доведено, що проміжні експертні завдання відображають проміжні цілі на шляху до вирішення кінцевого завдання й визначають логічну послідовність експертного дослідження.

Запропоновано авторське визначення спеціальних знань, що застосовуються в процесі проведення судової психологічної експертизи неповнолітніх у кримінальному провадженні.

На підставі аналізу норм процесуального законодавства й положень відомчих нормативних актів, що регламентують проведення судових експертиз; доведено, що вони не повною мірою відповідають стандартам

дружнього до дитини правосуддя й, зокрема, меті захисту інтересів потерпілої дитини. Показано негативний вплив значної завантаженості судових експертів-психологів, недостатньої кількості методичних матеріалів щодо проведення судово-психологічних експертиз неповнолітніх на виконання експертиз в оптимальний строк з дотриманням принципу повноти дослідження, що вказує на доцільність збільшення кількості судових експертів-психологів, виокремлення експертної спеціальності з судового психологічного дослідження дітей, потребу вдосконалення нормативних актів.

У другому розділі дисертації **«Методологічні засади судової психологічної експертизи неповнолітніх у кримінальному провадженні»** доведено необхідність розроблення методологічної системи судової психологічної експертизи дітей для розвитку наукових і методичних основ її проведення, ефективного вирішення практичних завдань, вибору методів дослідження, побудови ефективної взаємодії суб'єкта проведення експертизи з іншими учасниками кримінального процесу. Окреслено джерела та закономірності побудови системи принципів судової психологічної експертизи неповнолітніх, за якої загальні правові принципи судово-експертної діяльності визначають основні засади її здійснення, а спеціальні – конкретизують їх, наповнюють реальним змістом для експерта-психолога.

У ході подальшого вибудовування методологічних засад описана специфіка застосування діалектичного, формально-логічних, загальнонаукових та окремих методів судового експертного дослідження неповнолітніх у кримінальному провадженні, відповідно до принципів експертного дослідження дітей; систематизовано й узагальнено параметри спрямованого спостереження та експертної бесіди з дитиною та її представником, запропоновано орієнтовні плани бесід. Сформульовано поняття методики судової психологічної експертизи неповнолітніх у кримінальному провадженні, як спеціального методу судової експертизи, визначено, що вона є типовою методикою; запропоновано структуру судової

психологічної експертизи особистості дитини й судової психологічної експертизи комунікативної діяльності неповнолітнього в ситуації процесуальної дії.

Обґрунтовано визначення меж компетенції судового експерта-психолога щодо судової психологічної експертизи неповнолітніх, як кола повноважень щодо вирішення завдань стосовно рівня, умов і специфіки розвитку дитини, її індивідуальності й поведінки, яке визначене процесуальним законом й предметом судової психологічної експертизи неповнолітніх.

Запропоновано авторське визначення вихідних даних для проведення судової психологічної експертизи неповнолітніх як сукупності інформації, яка необхідна експерту для визначення предмета, завдань конкретної експертизи, підбору методів та здійснення процесу дослідження. З'ясовано, що носіями (джерелами) вихідних даних є документ про призначення експертизи (дослідження) і об'єкти дослідження: неповнолітня особа, щодо якої проводиться експертиза; документи, надані на дослідження; доросла особа, яка є законним представником дитини.

Надано характеристику груп вихідних даних, їх ознак, інформації, носіями якої вони є. Акцентовано на тому, що процеси диджиталізації, значне зростання ролі on-line взаємодії, гаджетів у житті дітей, повномасштабне вторгнення російського агресора в Україну суттєво змінили умови життя й розвитку дітей, а також зменшили інформативність важливих раніше документальних джерел вихідних даних, створивши нові джерела інформації, серед яких: висновки експерта за результатами комп'ютерно-технічних досліджень, протоколи оглядів гаджетів дітей та їх батьків, відеозаписи, що долучені до матеріалів провадження, тощо. Описано джерела документальних вихідних даних, що впродовж останніх років стали носіями експертно значимої інформації.

У третьому розділі дисертації «Гносеологічні й організаційно-правові особливості призначення та проведення судових психологічних

експертиз неповнолітніх» виокремлено пізнавальні й процесуальні ознаки етапів проведення судового експертного психологічного дослідження дітей, обґрунтовано їхнє значення для досудового розслідування та судового розгляду кримінальних проваджень, учасниками яких є діти. Аргументовано, що специфіка організації підготовки матеріалів, призначення та проведення судової психологічної експертизи неповнолітніх зумовлюються особливостями основного об'єкта дослідження (дитини), який одночасно є суб'єктом міжособових взаємин, особою з певним правовим статусом, має права, обов'язки, власну позицію й до того ж швидко змінюється; описано прорахунки слідчих на етапі призначення експертизи, що призводять до необхідності проведення іще одного дослідження, створюють ситуації, за яких проведення експертизи стає неможливим, наведено випадок ефективної тактики призначення експертизи. Виокремлено пізнавальні й процесуальні ознаки етапів призначення та проведення судової психологічної експертизи неповнолітніх. Схарактеризовано стадії етапу підготовки матеріалів й призначення експертизи, їх взаємозв'язок, значення для оптимального виконання експертного дослідження, обґрунтовано особливе значення взаємодії суб'єктів призначення й проведення судової експертизи. Сформульовано стадії проведення судової психологічної експертизи неповнолітнього. Описано стадію дослідження й оцінювання висновку експерта слідчим чи судом, умови його належності, допустимості й достовірності.

Розроблено алгоритм проведення судової психологічної експертизи особистості неповнолітнього (потерпілого, підозрюваного чи свідка) в кримінальному провадженні, що дає можливість розв'язувати різноманітні завдання, поставлені на вирішення експертів, упорядкувати експертну практику, і при цьому є основою для побудови нових типових методик проведення судових експертиз; модифіковано алгоритм проведення судової психологічної експертизи відеозапису процесуальної дії з урахуванням

вікової специфіки комунікативної діяльності дітей і правил щодо їх опитування.

Отже, виходячи з аналізу основної частини дисертації, можемо дійти висновку, що мета дисертаційної роботи в ході виконання дослідження була досягнута, а дисертація є завершеною науковою кваліфікаційною працею. Матеріали дисертації достатньо відображені в наукових публікаціях автора. Дисертація підготовлена державною мовою, до її оформлення принципів зауважень у офіційного опонента немає.

Висновки повністю відповідають отриманим результатам, завданням та меті дисертаційного дослідження.

Список використаних джерел складається з 494 посилань на реферовані джерела в вітчизняних і міжнародних виданнях. При написанні роботи здобувачка опрацювала *достатній масив джерел*, що охоплює як законодавчі акти, так і наукові публікації.

Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані дисертантом, у своїй більшості *є переконливими*. При їх обґрунтуванні дисертантом використано не лише правові та наукові джерела, а й емпіричні матеріали.

Наукова обґрунтованість результатів проведених здобувачкою досліджень забезпечується різноманітністю опрацьованої джерельної бази, емпіричною базою, веденням коректної полеміки, використанням вдало підібраних методів пізнання, логікою викладення матеріалу, яка дозволила автору виконати поставлені завдання.

Нормативну основу дослідження становлять Конституція України, закони й інші чинні нормативно-правові акти.

Емпіричну базу дослідження формують результати опитування 207 слідчих Національної поліції України, які розслідують кримінальні провадження щодо неповнолітніх, 15 судових експертів психологів, статистичні дані Офісу Генерального прокурора України про зареєстровані кримінальні правопорушення щодо дітей упродовж 2021–2026 років,

відомості щодо кількості проведених судово-психологічних досліджень в експертних установах Міністерства юстиції України та власний 22-річний досвід судово-експертної діяльності дисертантки.

Рівень виконання поставленого наукового завдання та оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності.

Мета дисертаційного дослідження є вирішення завдання науково-практичного узагальнення правових підстав судово-психологічної експертизи неповнолітніх у кримінальному провадженні та розроблення теоретичних, організаційних і методичних засад цього виду досліджень, які б відповідали сучасному стану розвитку судової експертології та упровадження в юридичну й експертну практику стандартів дружнього до дитини правосуддя.

Для досягнення зазначеної мети здобувачем у повному обсязі виконано такі **завдання**:

- дослідити правові норми, теоретичні, методологічні й організаційні основи проведення судово-психологічних експертиз неповнолітніх у кримінальних провадженнях шляхом опрацювання відповідних нормативних актів, монографій, дисертацій, наукових статей, авторефератів, підручників і навчальних посібників;
- узагальнити теоретичні, психологічні підвалини дослідження неповнолітніх у ході судово-психологічної експертизи;
- сформулювати теоретичні, методологічні, організаційні положення судово-психологічних експертиз неповнолітніх у кримінальному провадженні: юридичне значення, межі компетенції експерта-психолога, предмет, об'єкт, методи й особливості організації дослідження;
- показати шляхи оптимізації підготовки, призначення та проведення судово-психологічної експертизи неповнолітніх у кримінальному провадженні.

Ефективне виконання зазначених завдань відбулося завдяки вдало підібраній *методології* та вмілому її застосуванню.

За методологічну основу дослідження взято системний підхід з огляду на складність та багатоаспектність обраної теми, комплексний характер судової експертної діяльності. Його застосування передбачає поєднання філософських, загальнонаукових і спеціальних наукових методів пізнання, положень теорії доказів, логіки, гносеології, криміналістики, судової експертизи. Діалектичний та формально-логічні методи забезпечили осмислення феномену судової психологічної експертизи неповнолітніх як цілісного явища та її місця в судовій експертології; визначення предмета й об'єкта дослідження; разом з історичним застосований у ході встановлення закономірностей формування наукових категорій, понять, зв'язків між елементами процесу доказування в кримінальному провадженні, складових елементів призначення й проведення судової психологічної експертизи, алгоритмів їх створення (використаний в усіх розділах дисертації). Порівняльний синхронічний метод забезпечив ґрунтовний аналіз положень комплексних монографій, наукових публікацій, дисертацій, емпіричних та статистичних даних щодо експертних досліджень неповнолітніх, визначення проблем їх проведення, з'ясування можливостей упровадження в правозастосовну практику положень, сформульованих науковцями (використаний в усіх розділах дисертації). Порівняльно-історичний метод використано під час дослідження розвитку наукової думки щодо об'єкта й предмета судової експертизи, науки психології та психології розвитку, а також розвитку завдань судової психологічної експертизи (розділ 2). Догматичний (формально-юридичний) метод застосований у ході визначення наукових, правових, криміналістичних категорій, понять судової психологічної експертизи, з'ясування їх суті для уточнення понять та категорій (розділи 1, 2). Логіко-семантичний і структурно-логічний методи дозволили провести критичний аналіз висвітлених у спеціальній літературі й інших наукових публікаціях положень і пропозицій, сформулювати та викласти в тексті дисертації науково-обґрунтовані положення (розділи 1–3). Застосування формально-логічного методу забезпечило викладення

матеріалу й сформованих висновків і рекомендацій логічно структуровано та формально обґрунтовано (розділи 1–3). Статистичний метод використано в ході дослідження емпіричних даних (результатів опитувань, статистичних даних) й опрацювання отриманих результатів з метою обміркування проблемних питань, що виникають під час підготовки до призначення судової психологічної експертизи дитини, її призначення та проведення (розділи 1–3).

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані в дисертації пропозиції та висновки можуть бути використані:

- у науковій та науково-дослідній діяльності – для подальшого наукового опрацювання теоретичних та практичних питань судової психологічної експертизи неповнолітніх, створення типових методик, методичних рекомендацій та методичних листів (акт впровадження Дніпровського державного університету внутрішніх справ від 01 червня 2026 р.; акт впровадження Донецького НДЕКЦ МВС від 30 червня 2026 р. № 19/105/13-9094-2026);

- у правотворчості – під час розроблення нових та вдосконалення чинних законодавчих і підзаконних нормативно-правових актів, у яких визначаються правові й організаційні засади проведення судових експертиз щодо дітей;

- в експертній практиці – у ході проведення судово-психологічних експертиз неповнолітніх у кримінальному провадженні (акт впровадження Донецького НДЕКЦ МВС від 30 червня 2026 р. № 19/105/13-9094-2026);

- у правозастосовній діяльності – для надання практичної допомоги дізнавачам, слідчим, прокурорам, суддям, адвокатам з метою оптимального використання ними можливостей судової психологічної експертизи;

- в освітньому процесі – під час підготовки підручників, навчальних посібників, науково-методичних і лекційних матеріалів із дисциплін «Криміналістика», «Судова експертиза», «Судово-психологічна експертиза», у ході навчання й підготовки (підвищення кваліфікації) судових експертів

(акт впровадження Національного наукового центру «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України від 09 червня 2026 р.).

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача.

Разом із тим, позитивно оцінюючи наукове дослідження О.О. Сліпець, слід відзначити й деякі **спірні, дискусійні положення, що можуть стати підґрунтям для обговорення під час прилюдного захисту**. Зокрема:

1. Дисертантка у своїй роботі окреслила шляхи вдосконалення процедур призначення й проведення судової психологічної експертизи дітей у кримінальному провадженні. Зокрема, запропонувала зміни до Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень, указала на важливість створення методичних матеріалів для практиків правозастосування та для судових експертів-психологів, які б окрім переліченого уміщали б теоретичні положення щодо предмету дослідження, основні терміни, алгоритм дослідження. Водночас ці важливі в практичному відношенні положення лишилися розпорошеними в тексті й не отримали систематизованого викладу.

2. Науковий і практичний інтерес являє дослідження авторкою системи понять судової психологічної експертизи неповнолітніх у кримінальному провадженні (с. 216-221), сформульоване твердження про доцільність включення розділу, який містить основні поняття підвиду експертизи є обґрунтованим. Водночас, на нашу думку, наведений у додатку словник термінів позбавлений низки термінів, які відображають юридичне значення й основні поняття кожного з виокремлених авторкою підвидів судової психологічної експертизи дітей. Доповнений таким чином словник підсилив би практичне значення роботи.

3. Як вказано у вступній частині дисертації, одним із джерел емпіричних даних є опитування 207 слідчих та 15 судових експертів (с. 25-26), один із умовиводів, який зробила авторка на підставі опитування,

стосується оптимізації підготовки й проведення судово-психологічної експертизи неповнолітніх (с. 47-48), якими є розроблення додаткових методичних рекомендацій для суддів, слідчих, прокурорів, обмін думками й досвідом між суддями, слідчими, прокурорами, проведення регулярних спільних тренінгів і семінарів, потребу в спільному обговоренні складних і нетипових випадків на конференціях, навчальних заходах чи нарадах, впровадженні регламентованих процедур для обміну інформацією. Водночас, у дослідженні відсутнє обґрунтування репрезентативності вибірки, що не дозволяє повною мірою оцінити статистичну достовірність отриманих результатів та міру ефективності запропонованих інновацій.

4. У підрозділі 2.5 «Межі компетенції судового експерта в ході судової психологічної експертизи неповнолітніх» (с. 221-227) диференційовано сутність та зміст понять «компетентність» та «компетенція», проаналізовано процесуальну та спеціальну (в авторському підході – наукову) компетенцію судового експерта, але відсутні чіткі критерії та показники меж компетенції судового експерта, який здійснює судово-психологічну експертизу загалом і неповнолітніх зокрема.

Однак, підсумовуючи викладене вище, слід зауважити, що вказані дискусійні положення водночас підкреслюють актуальність досліджуваної проблематики та **не впливають** на позитивне враження від рецензованої наукової праці.

Сліпець Олена Олексіївна є перспективною молододою дослідницею, яка, проаналізувавши теоретичний, практичний і законодавчий матеріал, сформулювала на цій основі слушні висновки, які є помітним внеском у такі науки як криміналістика, судова експертологія, кримінальне, кримінальне процесуальне право, тощо.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам.
Дисертація Сліпець Олени Олексіївни на тему: «Теоретико-правові, методичні та організаційні засади судово-психологічної експертизи неповнолітніх у кримінальному процесі» за актуальністю, ступенем

новизни представлених результатів, їх наукової обґрунтованості, повноти викладення в опублікованих наукових працях, рівнем виконання поставленого наукового завдання та володіння методологією наукової діяльності відповідає вимогам, які висуваються до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії.

Рецензована робота відповідає галузі знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право», вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами), наказу МОН України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами) і Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами), а її автор – *Слінець Олена Олексіївна* заслуговує на присудження *ступеня доктора філософії* з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент:

**старший науковий співробітник науково-дослідної
лабораторії превентивної діяльності та
соціологічних досліджень**

**Дніпровського державного
університету внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент**

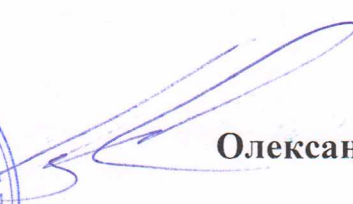

Ганна БІДНЯК

Підпис Бідняк Г.С. засвідчую:

Проректор

**Дніпровського державного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор,
Заслужений діяч науки і техніки України**

Олександр ЮНІН